

פרופ' שאול ליברמן ז"ל

פרופ' שאול ליברמן ז"ל נולד במוטילה (בילורוסיה) בז' בסיוון תרנ"ח (1898) למשפחת רבנים מיוחסת, ונקרא על שם סבו (מצד אמו) ר' שאול קצנלבוגן. בילדותו למד בישיבת מאלץ' שליד גרוזנה ואחר-כך בינסט ישראל' בסלובודקה שבפרברי קובנה. בפרוץ מלחמת-העולם הראשונה עבר למינסק, שם גר עם בן-דודו, ר' אברהם ישעיה קרליץ (ה'חזון איש'). בתרפ"ב נשא לאשה את רחל, בתו של ר' אליעזר רבינוביץ ממינסק.

בשנות העשרים עלה לראשונה לארץ-ישראל, ישב בה זמן קצר ושוב יצא ללמוד רפואה בפאריס, ובתרפ"ח חזר ונשתקע בירושלים.

ליברמן היה בין תלמידיה הראשונים של האוניברסיטה העברית על הר-הצופים, שם למד תלמוד, בעיקר מפי מורו ר' יעקב נחום הלוי אפשטיין (הרי"ן) ולימודים קלאסיים אצל פרופ' משה שנובך. תוך כדי לימודיו באוניברסיטה שימש מורה לתלמוד בסמינר למורים של 'המזרחי', ועם גמר לימודיו, בתרצ"א, נתמנה למורה במכינה לתלמוד באוניברסיטה. החל מתרצ"ה עמד בראש 'מכון הרי פישל' לדרישת התלמוד. אשתו רחל מתה עליו, ובתרצ"ב נשא לאשה את יהודית, בתו של הרב מאיר בר-אילן.

באותן השנים הוא מתפרסם בעולם כחוקר התלמוד הירושלמי והתוספתא, כשפרויו תוכפים זה את זה: 'על הירושלמי' (תרפ"ט), בו הצביע על הדרכים לתיקון נוסח הירושלמי; 'תלמודה של

קיסרין' (תרצ"א, תשכ"ח²), בו הוכיח שמסכת נזיקין ירושלמית נערכה בקיסריה; ופירושו 'ירושלמי כפשוטו' (תרצ"ה) למסכתות שבת, עירובין ופסחים. ומחקריו בתוספתא: 'תוספת ראשונים' – אוסף גירסאות ופירושי ראשונים לתוספתא. חלק א, סדרים זרעים ומועד (תרצ"ז); חלק ב, סדרים נשים, נזיקין וקדשים (תרצ"ח); חלק ג – חלק ד, סדר טהרות (תרצ"ט). ו'תשלום תוספתא' (תרצ"ח, תש"ל²), מבוא למהדורת צוקרנמנדל לתוספתא. בו בזמן הוא עוסק גם בחקר מדרשי האגדה ומפרסם את ספריו: 'שקיעין' (תרצ"ט, תש"ל²), על אגדות, מנהגים ומקורות שנשתקעו בספרי פולמוס נוצריים וקראיים; 'מדרשי תימן' (ת"ש, תש"ל²) ומהדורה ביקורתית של מדרש 'דברים רבה' (ת"ש, תשכ"ה²).

בשנת ת"ש (1940) הוא נקרא לשמש כפרופ' לתלמוד ומדרש בבית-המדרש לרבנים על שם ש"ז שכטר בניו-יורק.

אף שהעשיר את מחקר ספרותנו בשורה ארוכה של ספרים שפרסם בירושלים, עיקר עבודתו המדעית נעשתה בשהותו הארוכה – למעלה מארבעים שנה – באמריקה.

בראשיתה פרסם את שני ספריו: *Hellenism in Jewish Palestine* (1942); *Greek in Jewish Palestine* (1950) (שיצאו יחד בתרגום עברי, יוניס ויונות בארץ-ישראל, ירושלים תשכ"ג). בהם דן בשאלה עד כמה חדרה השפה היוונית לעולמם של חכמים, ועד כמה היה העם מעורה בתרבות ההלניסטית שפשטה בארצות הים-התיכון. וכן את ספרו 'הלכות הירושלמי לרמב"ם' (תש"ח), קטעים מן הגניזה של קיצור הלכות הירושלמי, לרמב"ם. ובייחוד מפעלו הגדול, 'תוספתא כפשוטה', חיבור אחד שהוא ארבעה: (1) גוף המהדורה של התוספתא, עם חילופי-נוסחאות על-פי כתבי-יד, קטעי-גניזה ודפוסים; (2) מסורת התוספתא, ציון למקבילות בכל הספרות התלמודית; (3) תוספת ראשונים, ששוקעה כולה בתוספתא כפשוטה; (4) הפירוש הארוך. ממנו יצאו לאור שלושה-עשר כרכים, לסדרים זרעים (ניו-יורק תש"ו); מועד (תשכ"ב) ונשים (תשכ"ז, תשל"ג).

בצדו של מפעל זה הוציא פרופ' ליברמן את ספרו 'ספרי זוטא' (ניוארק תשכ"ח), בו הוכיח שמדרש הלכה מיוחד זה, נערך בלוד; ערך את פירושו של ר' דוד פארדו 'חסדי דוד' לתוספתא טהרות (חלק א-ג תש"ל-תשל"ז). ועוד כתב עשרות מאמרים שעניינם כל תחומי הספרות הנוגעים למשנה ולתלמודים. ואילו בדפוס השאיר אחריו: תוספתא כפשוטה לסדר נזיקין, חלק א; ופירוש מפורט לכתב-היד החדש לירושלמי, מסכת נזיקין, שגילה פרופ' א"ש רוזנטל ויצורף למהדורתו.

פרופ' שאול ליברמן ז"ל היה מעורב בחיי הרוח של ארץ-ישראל מאז שנות השלושים, ומעורבות זו לא פסקה אף בזמן ששהה בניו-יורק; בין קשריו ההדוקים עם הרבנים הראשיים לארץ-ישראל עוד מימי הרב א"י הכהן קוק, ובין אלה עם ראשי המדינה, שהיו משחרים לפתחו – בשאלות בווערות של דת ומדינה – עד לימי האחרונים. בייחוד היה פעיל בעולם האקדמי, הוא שימש כנשיא האקדמיה הלאומית האמריקאית למדעי היהדות וכרקטור בית-המדרש לרבנים בניו-יורק. בארץ היה חבר באקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, וכן בוועד הנאמנים של האוניברסיטה העברית; ויושב-ראש כבוד של חבר הנאמנים באוניברסיטת ברא-אילן; חבר-כבוד של האקדמיה ללשון העברית, ויושב-ראש המועצה המדעית של יד יצחק בן-צבי. חתן פרס ישראל למדעי היהדות; קיבל לראשונה את פרס הארזי מטעם הטכניון בחיפה, וכן היה דוקטור כבוד של האוניברסיטה העברית ושל כמה אוניברסיטאות בארצות-הברית. פרופ' שאול ליברמן ז"ל נפטר ביום ט' בניסן תשמ"ג, כשהיה בדרכו לארץ-ישראל.